

Repertoriul jurisprudenței

HOTĂRÂREA CURȚII (Camera a treia)

24 octombrie 2018*

„Trimitere preliminară – Spațiu de libertate, securitate și justiție – Competență judiciară în materie civilă și comercială – Regulamentul (CE) nr. 44/2001 – Articolul 23 – Clauză atributivă de competență care figurează într-un contract de distribuție – Acțiune în despăgubire a distribuitorului întemeiată pe încălcarea articolului 102 TFUE de către furnizor”

În cauza C-595/17,

având ca obiect o cerere de decizie preliminară formulată în temeiul articolului 267 TFUE de Cour de cassation (Curtea de Casație, Franța), prin decizia din 11 octombrie 2017, primită de Curte la 16 octombrie 2017, în procedura

Apple Sales International,

Apple Inc.,

Apple retail France EURL

împotriva

MJA, în calitate de mandatar lichidator al eBizcuss.com,

CURTEA (Camera a treia),

compusă din domnul M. Vilaras, președintele Camerei a patra, îndeplinind funcția de președinte al Camerei a treia, domnii J. Malenovský, L. Bay Larsen, M. Safjan (raportor) și D. Šváby, judecători,

avocat general: domnul N. Wahl,

grefier: domnul A. Calot Escobar,

având în vedere procedura scrisă,

luând în considerare observațiile prezentate:

- pentru Apple Sales International, Apple Inc. și Apple retail France EURL, de F. Molinié, de J.-C. Jaïs și de C. Cavicchioli, avocats;
- pentru MJA, în calitate de mandatar lichidator al eBizcuss.com, de J.-M. Thouvenin și de L. Vidal, avocats;
- pentru guvernul francez, de E. Armoët, de E. de Moustier și de D. Colas, în calitate de agenți;

* Limba de procedură: franceza.

– pentru Comisia Europeană, de M. Wilderspin, de G. Meeßen și de M. Heller, în calitate de agenți,
după ascultarea concluziilor avocatului general în ședința din 5 iulie 2018,
pronunță prezenta

Hotărâre

- 1 Cererea de decizie preliminară privește interpretarea articolului 23 din Regulamentul (CE) nr. 44/2001 al Consiliului din 22 decembrie 2000 privind competența judiciară, recunoașterea și executarea hotărârilor în materie civilă și comercială (JO 2001, L 12, p. 1, Ediție specială, 19/vol. 3, p. 74).
- 2 Această cerere a fost formulată în cadrul unui litigiu între societățile Apple Sales International, Apple Inc. și Apple retail France EURL, pe de o parte, și MJA, în calitate de mandatar lichidator al societății eBizcuss.com (denumită în continuare „eBizcuss”), pe de altă parte, în legătură cu o acțiune în daune interese intentată de această din urmă societate pentru o încălcare a articolului 102 TFUE.

Cadrul juridic

Dreptul Uniunii

- 3 Considerentele (2), (11) și (14) ale Regulamentului nr. 44/2001 enunță:
 - „(2) Anumite disparități între normele interne care reglementează competența judiciară și recunoașterea hotărârilor împiedică buna funcționare a pieței interne. Adoptarea de dispoziții care să unifice normele referitoare la conflictele de competență în materie civilă și comercială și la simplificarea formalităților în vederea recunoașterii și executării rapide și simple a hotărârilor de către statele membre legate prin prezentul regulament este indispensabilă.

[...]

 - (11) Normele de competență trebuie să prezinte un mare grad de previzibilitate și să se întemeieze pe principiul conform căruia competența este determinată, în general, de domiciliul pârâtului și, astfel, trebuie să fie întotdeauna disponibilă, cu excepția câtorva situații bine definite în care materia litigiului sau autonomia părților justifică un alt factor de legătură. În cazul persoanelor juridice, domiciliul trebuie să fie definit în mod independent, în vederea ameliorării transparenței normelor comune și a evitării conflictelor de competență.

[...]

 - (14) Autonomia părților într-un contract, altul decât un contract de asigurare, contract încheiat cu consumatorii sau contract de muncă în cazul căruia este permisă numai o autonomie limitată de stabilire a instanței competente, trebuie să fie respectată, sub rezerva competenței exclusive a instanțelor prevăzute în prezentul regulament.”

- 4 Articolul 23 din Regulamentul nr. 44/2001, care figurează în secțiunea 7 din capitolul II din acesta, intitulată „Prorogare de competență”, prevede la alineatul (1):

„Dacă prin convenția părților, dintre care una sau mai multe au domiciliul pe teritoriul unui stat membru, competența în soluționarea litigiului ce a survenit sau poate surveni în legătură cu un raport juridic determinat revine instanței sau instanțelor dintr-un stat membru, competența revine acelei instanțe sau instanțelor respective. Această competență este exclusivă, cu excepția unei convenții contrare a părților. Convenția atributivă de competență se încheie:

- (a) în scris ori verbal cu confirmare scrisă sau
- (b) într-o formă conformă cu obiceiurile statornicite între părți sau
- (c) în comerțul internațional, într-o formă conformă cu uzanța cu care părțile sunt sau ar trebui să fie la curent și care, în cadrul acestui tip de comerț, este cunoscută pe larg și respectată cu regularitate de către părțile la contractele de tipul pe care îl implică domeniul comercial respectiv.”

Dreptul francez

- 5 La data faptelor din litigiul principal, articolul 1382 din code civil (Codul civil) dispunea:

„Orice faptă a omului, care cauzează un prejudiciu altei persoane, îl obligă pe cel din culpa căruia a fost ocazionat la reparație.”

- 6 Articolul L 420-1 din code de commerce (Codul comercial) prevede:

„Sunt interzise, chiar dacă sunt efectuate prin intermediul direct sau indirect al unei societăți din cadrul grupului stabilită în afara Franței, atunci când au ca obiect sau pot avea ca efect împiedicarea, restrângerea sau denaturarea concurenței în cadrul pieței, acțiunile concertate, convențiile, înțelegerile exprese sau tacite sau coalițiile, în special atunci când acestea urmăresc:

- 1° Să limiteze accesul pe piață sau exercitarea liberă a concurenței de către alte întreprinderi;
- 2° Să împiedice stabilirea prețurilor prin jocul liber al pieței, favorizând, în mod artificial, majorarea sau reducerea acestora;
- 3° Să limiteze sau să controleze producția, comercializarea, investițiile sau progresul tehnic;
- 4° Să împartă piețele sau sursele de aprovizionare.”

- 7 Articolul L 420-2 din Codul comercial are următorul cuprins:

„Este interzisă, în condițiile prevăzute la articolul L 420-1, exploatarea abuzivă de către o întreprindere sau un grup de întreprinderi a unei poziții dominante pe piața internă sau pe o parte semnificativă a acesteia. Aceste abuzuri pot consta, printre altele, în refuzul vânzării, în vânzări către părți afiliate sau în condiții de vânzare discriminatorii, precum și în ruperea unor relații comerciale stabilite, pentru simplul motiv că partenerul refuză să se supună unor condiții comerciale nejustificate.

Este în plus interzisă, întrucât poate afecta funcționarea sau structura concurenței, exploatarea abuzivă de către o întreprindere sau un grup de întreprinderi a stării de dependență economică în care se află, în raport cu aceasta, o întreprindere client sau furnizor. Aceste abuzuri pot consta, printre altele, în refuzul vânzării, în vânzări către părți afiliate, în practicile discriminatorii menționate la primul paragraf al articolului L 442-6 sau în acorduri de gamă.”

Litigiul principal și întrebările preliminare

8 La 10 octombrie 2002, Apple Sales International, societate de drept irlandez, a încheiat cu eBizcuss un contract prin care se recunoștea acesteia din urmă calitatea de revânzător agreat al produselor mărcii Apple. Acest contract, prin care eBizcuss s-a angajat să distribuie în mod cvasiexclusiv produsele cocontractantului său, conținea o clauză atributivă de competență în favoarea instanțelor irlandeze.

9 Această clauză, redactată în limba engleză, avea, în ultima versiune a contractului de distribuție din data de 20 decembrie 2005, următorul cuprins:

„This Agreement and the corresponding relationship between the parties shall be governed by and construed in accordance with the laws of the Republic of Ireland and the parties shall submit to the jurisdiction of the courts of the Republic of Ireland. Apple [Sales International] reserves the right to institute proceedings against Reseller in the courts having jurisdiction in the place where Reseller has its seat or in any jurisdiction where a harm to Apple [Sales International] is occurring.”

10 Părțile din litigiul principal sunt în dezacord cu privire la traducerea exactă în limba franceză a termenilor „and the corresponding relationship”, traducându-i fie prin „și relația corespunzătoare” (traducerea eBizcuss), fie prin „și relațiile care rezultă din acesta” (traducerea Apple Sales International).

11 În pofida acestei diferențe, clauza poate fi tradusă după cum urmează:

„Le présent contrat et la relation correspondante [Prezentul contract și relația corespunzătoare (traducerea eBizcuss)]/et les relations en découlant [și relațiile care rezultă din acesta (traducerea Apple Sales International)] entre les parties seront régis par et interprétés conformément au droit de l'Irlande et les parties se soumettent à la compétence des tribunaux de l'Irlande [dintre părți vor fi reglementate de și interpretate în conformitate cu dreptul Irlandei, iar părțile se supun competenței instanțelor din Irlanda]. Apple [Sales International] se réserve le droit d'engager des poursuites à l'encontre du revendeur devant les tribunaux dans le ressort duquel est situé le siège du revendeur ou dans tout pays dans lequel Apple [Sales International] subit un préjudice. [Apple [Sales International] își rezervă dreptul de a iniția proceduri împotriva revânzătorului în fața instanțelor în a căror jurisdicție este situat sediul revânzătorului sau în orice țară în care Apple [Sales International] suferă un prejudiciu.]”

12 În cursul lunii aprilie 2012, eBizcuss a chemat în judecată Apple Sales International, Apple Inc., societate de drept american, și Apple Retail France, societate de drept francez, în fața tribunal de commerce de Paris (Tribunalul Comercial din Paris, Franța), pe calea unei acțiuni în răspundere pentru acte de concurență neloială și un abuz de poziție dominantă, în temeiul articolului 1382 din codul civil, al articolului L 420-2 din codul comercial și al articolului 102 TFUE.

13 Prin hotărârea din 26 septembrie 2013, acest tribunal a admis excepția de necompetență invocată de Apple Sales International pentru motivul că în contractul dintre această societate și eBizcuss era cuprinsă o clauză atributivă de competență în favoarea instanțelor irlandeze.

14 Prin hotărârea din 8 aprilie 2014, cour d'appel de Paris (Curtea de Apel din Paris, Franța) a respins calea de atac formulată de eBizcuss împotriva acestei hotărâri.

- 15 Prin hotărârea din 7 octombrie 2015, Cour de cassation (Curtea de Casație, Franța) a casat această hotărâre pentru motivul că cour d'appel de Paris (Curtea de Apel din Paris) a încălcat articolul 23 din Regulamentul nr. 44/2001, astfel cum a fost interpretat de Curte în Hotărârea din 21 mai 2015, CDC Hydrogen Peroxide (C-352/13, EU:C:2015:335), prin faptul că a ținut seama de clauza atributivă de competență cuprinsă în contractul dintre eBizcuss și Apple Sales International, în condițiile în care această clauză nu se referea la diferendele privind răspunderea ce rezultă dintr-o încălcare a dreptului concurenței.
- 16 Prin hotărârea din 25 octombrie 2016, pronunțată după casarea cu trimitere spre rejudecare dispusă de Cour de cassation (Curtea de casație, Franța), cour d'appel de Versailles (Curtea de Apel din Versailles, Franța) a admis calea de atac formulată de eBizcuss și a trimis cauza spre rejudecare tribunal de commerce de Paris (Tribunalul Comercial din Paris).
- 17 Apple Sales International, Apple Inc. și Apple Retail France au formulat recurs împotriva acestei hotărâri la instanța de trimitere, susținând în esență că, întrucât o acțiune autonomă în sensul dreptului concurenței își are originea în raportul contractual, este necesar să se țină seama de o clauză de alegere a forului, chiar dacă această clauză nu vizează în mod expres o astfel de acțiune și că nicio încălcare a dreptului concurenței nu a fost constatată în prealabil de o autoritate națională sau europeană.
- 18 Instanța de trimitere expune că între timp a luat cunoștință de o hotărâre a Supremo Tribunal de Justiça (Curtea Supremă, Portugalia) din 16 februarie 2016, Interlog și Taboada c. Apple. Aceasta ar privi deopotrivă Apple Sales International și o clauză atributivă de competență similară, redactată în termeni generali. Supremo Tribunal de Justiça (Curtea Supremă) ar fi statuat că această clauză se aplica părților dintr-un litigiu referitor la aceeași aserțiune privind un abuz de poziție dominantă în considerarea dreptului Uniunii pentru a concluziona în sensul necompetenței instanțelor portugheze.
- 19 În aceste condiții, Cour de cassation (Curtea de casație) a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:
 - „1) Articolul 23 din Regulamentul nr. 44/2001 trebuie interpretat în sensul că permite instanței naționale sesizate cu o acțiune în daune interese intentată de un distribuitor împotriva furnizorului său în temeiul articolului 102 TFUE să aplice o clauză atributivă de competență stipulată în contractul încheiat de părți?
 - 2) În cazul unui răspuns afirmativ la prima întrebare, articolul 23 din Regulamentul nr. 44/2001 trebuie interpretat în sensul că permite instanței naționale sesizate cu o acțiune în daune interese intentată de un distribuitor împotriva furnizorului său în temeiul articolului 102 TFUE să aplice o clauză atributivă de competență conținută în contractul încheiat de părți, inclusiv în cazul în care clauza menționată nu se referă în mod expres la diferendele privind răspunderea ce rezultă dintr-o încălcare a dreptului concurenței?
 - 3) Articolul 23 din Regulamentul nr. 44/2001 trebuie interpretat în sensul că permite instanței naționale sesizate cu o acțiune în daune interese intentată de un distribuitor împotriva furnizorului său în temeiul articolului 102 TFUE să înlăture o clauză atributivă de competență stipulată în contractul încheiat de părți în cazul în care nicio încălcare a dreptului concurenței nu a fost constatată de o autoritate națională sau europeană?”

Cu privire la întrebările preliminare

Cu privire la prima și la a doua întrebare

- 20 Prin intermediul primei și al celei de a doua întrebări, care trebuie analizate împreună, instanța de trimitere urmărește să afle în esență dacă articolul 23 din Regulamentul nr. 44/2001 trebuie interpretat în sensul că aplicarea, în privința unei acțiuni în daune interese intentate de un distribuitor împotriva furnizorului său în temeiul articolului 102 TFUE, a unei clauze atributive de competență conținute în contractul încheiat de părți, care nu se referă expres la diferențele privind răspunderea ce rezultă dintr-o încălcare a dreptului concurenței, este exclusă.
- 21 În această privință, trebuie amintit că, potrivit unei jurisprudențe constante a Curții, interpretarea unei clauze atributive de competență, pentru a stabili diferențele care intră în domeniul său de aplicare, revine instanței naționale în fața căreia este invocată (Hotărârea din 21 mai 2015, CDC Hydrogen Peroxide, C-352/13, EU:C:2015:335, punctul 67 și jurisprudența citată).
- 22 În aceste condiții, o clauză atributivă de competență nu poate privi decât diferențe născute sau care urmează să se nască cu ocazia unui raport de drept determinat, ceea ce limitează întinderea unei clauze atributive de competență doar la diferențele care își află originea în raportul de drept cu ocazia căruia a fost convenită respectiva clauză. Această cerință are drept obiectiv să evite ca o parte să fie surprinsă de atribuirea în competența unei anumite instanțe a tuturor diferendelor care ar apărea în raporturile pe care le are cu cocontractantul ei și care și-ar afla originea în alte raporturi decât cel cu ocazia căruia a fost convenită atribuirea de competență (Hotărârea din 21 mai 2015, CDC Hydrogen Peroxide, C-352/13, EU:C:2015:335, punctul 68 și jurisprudența citată).
- 23 Având în vedere acest obiectiv, Curtea a considerat că o clauză care se referă în mod abstract la diferențele care apar în raporturile contractuale nu privește un diferend referitor la răspunderea delictuală despre care se pretinde că revine unui cocontractant ca urmare a comportamentului său conform unei înțelegeri ilicite (Hotărârea din 21 mai 2015, CDC Hydrogen Peroxide, C-352/13, EU:C:2015:335, punctul 69).
- 24 Întrucât un asemenea litigiu nu este în mod rezonabil previzibil pentru întreprinderea victimă la momentul la care a acceptat această clauză, înțelegerea ilicită în care era implicat cocontractantul nefiindu-i cunoscută la data respectivă, nu se poate considera că acest litigiu își are originea în raporturile contractuale (Hotărârea din 21 mai 2015, CDC Hydrogen Peroxide, C-352/13, EU:C:2015:335, punctul 70).
- 25 Ținând seama de aceste considerații, Curtea a declarat că articolul 23 alineatul (1) din Regulamentul nr. 44/2001 permite, în cazul în care se solicită în justiție daune interese ca urmare a unei încălcări a articolului 101 TFUE și a articolului 53 din Acordul privind Spațiul Economic European din 2 mai 1992 (JO 1994, L 1, p. 3, Ediție specială, 11/vol. 53, p. 4), să se ia în considerare clauzele atributive de competență cuprinse în contractele de livrare cu condiția ca aceste clauze să se refere la diferențele privind răspunderea ce rezultă dintr-o încălcare a dreptului concurenței (Hotărârea din 21 mai 2015, CDC Hydrogen Peroxide, C-352/13, EU:C:2015:335, punctul 72).
- 26 În lumina acestei jurisprudențe, trebuie analizat dacă această interpretare a articolului 23 din Regulamentul nr. 44/2001 și motivele care o susțin sunt valabile deopotrivă în privința unei clauze atributive de competență invocate cu ocazia unui diferend privind răspunderea delictuală a unui cocontractant pretins rezultată dintr-o încălcare a articolului 102 TFUE.
- 27 Este așa atunci când comportamentul anticoncurențial pretins se prezintă ca fiind exterior raportului contractual în cadrul căruia a fost încheiată clauza atributivă de competență.

- 28 Or, în condițiile în care comportamentul anticoncurențial vizat la articolul 101 TFUE, și anume o înțelegere ilicită, nu este în principiu direct legat de relația contractuală dintre un membru al acestei înțelegeri și un terț, asupra căreia își exercită înțelegerea efectele, comportamentul anticoncurențial vizat la articolul 102 TFUE, și anume abuzul de poziție dominantă, poate să se materializeze în relațiile contractuale în care se angajează o întreprindere în situație de poziție dominantă și prin intermediul condițiilor contractuale.
- 29 Prin urmare, este necesar să se arate că, în cadrul unei acțiuni în temeiul articolului 102 TFUE, luarea în considerare a unei clauze atributive de competență care face referire la un contract și la relația corespunzătoare sau la relațiile care rezultă din acesta dintre părți nu poate fi considerată ca surprinzând una dintre părți în sensul jurisprudenței vizate la punctul 22 din prezenta hotărâre.
- 30 În lumina a tot ceea ce precedă, este necesar să se răspundă la prima și la a doua întrebare că articolul 23 din Regulamentul nr. 44/2001 trebuie interpretat în sensul că aplicarea, în privința unei acțiuni în daune interese intentate de un distribuitor împotriva furnizorului său în temeiul articolului 102 TFUE, a unei clauze atributive de competență conținute în contractul încheiat de părți nu este exclusă pentru simplul motiv că această clauză nu se referă în mod expres la diferendele privind răspunderea ce rezultă dintr-o încălcare a dreptului concurenței.

Cu privire la a treia întrebare

- 31 Prin intermediul celei de a treia întrebări, instanța de trimitere urmărește să afle în esență dacă articolul 23 din Regulamentul nr. 44/2001 trebuie interpretat în sensul că aplicarea unei clauze atributive de competență în cadrul unei acțiuni în daune interese intentate de un distribuitor împotriva furnizorului său în temeiul articolului 102 TFUE depinde de constatarea prealabilă de către o autoritate națională sau europeană a unei încălcări a dreptului concurenței.
- 32 Răspunsul la această întrebare trebuie să fie unul negativ.
- 33 Astfel, așa cum a arătat avocatul general la punctul 83 din concluzii, existența sau inexistența unei constatări prealabile de către o autoritate în materie de concurență a unei încălcări a normelor de concurență este o considerație exterioară celor care trebuie să prevaleze pentru a concluziona în sensul aplicării unei clauze atributive de competență în privința unei acțiuni având ca obiect repararea unor prejudicii pretins suferite ca urmare a unei încălcări a normelor de concurență.
- 34 În contextul articolului 23 din Regulamentul nr. 44/2001, o distincție în funcție de existența sau inexistența unei constatări prealabile, de către o autoritate în materie de concurență, a unei încălcări a normelor de concurență s-ar lovi în egală măsură de obiectivul de previzibilitate pe care îl inspiră această dispoziție.
- 35 Pe de altă parte, potrivit unei jurisprudențe constante a Curții (a se vedea în acest sens Hotărârea din 13 iulie 2006, Manfredi și alții, C-295/04-C-298/04, EU:C:2006:461, punctul 60, precum și jurisprudența citată), și astfel cum menționează considerentele (3), (12) și (13) ale Directivei 2014/104/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 26 noiembrie 2014 privind anumite norme care guvernează acțiunile în despăgubire în temeiul dreptului intern în cazul încălcărilor dispozițiilor legislației în materie de concurență a statelor membre și a Uniunii Europene (JO 2014, L 349, p. 1), articolele 101 și 102 TFUE produc efecte directe în raporturile dintre persoane și creează, pentru persoanele în cauză, drepturi și obligații a căror respectare trebuie să fie asigurată de instanțele naționale. În consecință, dreptul oricărei persoane care se consideră vătămată printr-o încălcare a normelor dreptului concurenței de a solicita repararea prejudiciului suferit este independent de constatarea prealabilă de către o autoritate în materie de concurență referitoare la o asemenea încălcare.

- 36 Având în vedere cele ce precedă, este necesar să se răspundă la a treia întrebare că articolul 23 din Regulamentul nr. 44/2001 trebuie interpretat în sensul că aplicarea unei clauze atributive de competență în cadrul unei acțiuni în daune interese intentate de un distribuitor împotriva furnizorului său în temeiul articolului 102 TFUE nu depinde de constatarea prealabilă de către o autoritate națională sau europeană a unei încălcări a dreptului concurenței.

Cu privire la cheltuielile de judecată

- 37 Întrucât, în privința părților din litigiul principal, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera a treia) declară:

- 1) **Articolul 23 din Regulamentul (CE) nr. 44/2001 al Consiliului din 22 decembrie 2000 privind competența judiciară, recunoașterea și executarea hotărârilor în materie civilă și comercială trebuie interpretat în sensul că aplicarea, în privința unei acțiuni în daune interese intentate de un distribuitor împotriva furnizorului său în temeiul articolului 102 TFUE, a unei clauze atributive de competență conținute în contractul încheiat de părți nu este exclusă pentru simplul motiv că această clauză nu se referă în mod expres la diferendele privind răspunderea ce rezultă dintr-o încălcare a dreptului concurenței.**
- 2) **Articolul 23 din Regulamentul nr. 44/2001 trebuie interpretat în sensul că aplicarea unei clauze atributive de competență în cadrul unei acțiuni în daune interese intentate de un distribuitor împotriva furnizorului său în temeiul articolului 102 TFUE nu depinde de constatarea prealabilă de către o autoritate națională sau europeană a unei încălcări a dreptului concurenței.**

Semnături